

Burgerinitiatieven in Coalitie- en Bestuursakkoorden van de 14 Grootste Nederlandse Steden

Dit rapport presenteert een systematisch onderzoek naar de aanwezigheid en aard van burgerinitiatieven en gerelateerde concepten in de coalitie- en bestuursakkoorden van de 14 grootste gemeenten in Nederland. De analyse toont aan dat, hoewel de term "burgerinitiatieven" niet in alle akkoorden expliciet voorkomt, er een wijdverbreide en strategische nadruk ligt op burgerbetrokkenheid. Gemeenschappelijke thema's omvatten het herstel van vertrouwen in de overheid, een sterke focus op decentralisatie naar wijk- en buurniveau, en de inzet van burgerbetrokkenheid voor concrete stedelijke opgaven zoals vergroening en duurzaamheid.

Opvallende variaties zijn te zien in de diepgang van de betrokkenheid: van algemene oproepen tot samenwerking tot de implementatie van geavanceerde mechanismen zoals het 'Uitdaagrecht' en 'Burgerberaden'. Deze ontwikkelingen signaleren een fundamentele verschuiving in lokale bestuursmodellen, waarbij burgerparticipatie steeds meer wordt erkend als een geïnstitutionaliseerd onderdeel van gemeentelijk beleid. De consistente verschijning van aanverwante termen en concepten, zelfs wanneer de exacte term "burgerinitiatieven" ontbreekt, duidt op een gedeeld en evoluerend begrip van de rol van burgers in het bestuur. Dit is niet slechts een kwestie van specifieke programma's, maar een bredere erkenning dat effectief lokaal bestuur in de 21e eeuw actieve, mondige burgerparticipatie vereist om complexe maatschappelijke vraagstukken aan te pakken en het publieke vertrouwen te herstellen.

1. Inleiding

Dit rapport heeft tot doel een systematisch onderzoek en analyse uit te voeren naar de aanwezigheid en aard van "burgerinitiatieven" en aanverwante concepten binnen de coalitie- en bestuursakkoorden van de 14 grootste gemeenten in Nederland voor hun respectievelijke bestuursperioden (overwegend 2022-2026). Het primaire doel is het verschaffen van een vergelijkend overzicht van de wijze waarop deze steden hun toewijding aan maatschappelijke betrokkenheid en burgergestuurde actie formuleren.

Voor de context van deze analyse omvat "burgerinitiatieven" een breed spectrum aan door burgers geleide activiteiten die gericht zijn op het verbeteren van lokale gemeenschappen of het beïnvloeden van openbaar beleid. Dit omvat, maar is niet beperkt tot, formele 'burgerinitiatieven', 'burgerparticipatie', 'inwonersinitiatieven', 'co-creatie met burgers', 'participatiesamenleving', 'uitdaagrecht', 'burgerbegroting', 'right to challenge', 'bewonersinitiatieven', 'samenleving', 'samenwerken met burgers', en 'democratische vernieuwing'.

De betrokkenheid van burgers wordt in toenemende mate erkend als cruciaal voor een legitiem, effectief en veerkrachtig lokaal bestuur. Het bevordert sociale cohesie, benut lokale kennis, verhoogt de beleidsrelevantie en kan bijdragen aan het herstel van vertrouwen tussen burgers en overheid, met name in een tijdperk van afnemende opkomst bij verkiezingen en complexe maatschappelijke uitdagingen. De expliciete opname van burgerinitiatieven in formele bestuursakkoorden, die de fundamentele beleidsdocumenten voor een bestuursperiode vormen, duidt op een volwassenwording van het concept. Het transformeert van ad-hoc gemeenschapsactie naar een erkend en geïnstitutionaliseerd onderdeel van gemeentelijk beleid en democratische praktijk. Dit suggereert een strategische intentie om de handelingsvrijheid van burgers te verankeren in de structuur van de lokale overheid.

2. Overzicht van de 14 Grootste Nederlandse Steden

Voor de uitvoering van deze analyse is een lijst samengesteld van de 14 grootste gemeenten in Nederland, gebaseerd op inwoneraantal. Deze lijst, conform de gegevens uit het onderzoeksmateriaal, omvat de volgende steden:

1. Amsterdam
2. Rotterdam
3. Den Haag
4. Utrecht
5. Eindhoven
6. Groningen
7. Tilburg
8. Almere
9. Nijmegen
10. Arnhem

Auteur: Ton Kunneman

11. Haarlem
12. Amersfoort
13. Breda
14. Apeldoorn

De analyse is gebaseerd op de publiekelijk beschikbare coalitie- of bestuursakkoorden die in het onderzoeksmateriaal zijn aangeleverd. Waar directe toegang tot het volledige document niet mogelijk was of expliciet als ontoegankelijk werd vermeld, is de analyse gebaseerd op de verstrekte tekstuele uittreksels.

3. Analyse van Burgerinitiatieven in Stadsakkoorden

Deze sectie biedt een gedetailleerde, stad-voor-stad analyse van de wijze waarop burgerinitiatieven en aanverwante concepten in de respectievelijke coalitie- of bestuursakkoorden worden behandeld.

3.1. Amsterdam: Bevordering van Zelfbestuur en Participatie

Amsterdam positioneert burgerbetrokkenheid expliciet als een voortzetting van haar "lange traditie van eigenwijsheid en zelfbestuur".¹ De stad streeft ernaar de "zeggenschap en betrokkenheid" van alle Amsterdammers te vergroten en zoekt actief naar manieren om "Amsterdamse initiatieven" een plek te geven in besluitvormingsprocessen. Dit wordt beschouwd als een "keiharde noodzaak" gezien de lage opkomstcijfers bij verkiezingen.¹

De mechanismen en focusgebieden omvatten de voortzetting en verbetering van het "beleidskader participatie", "buurtrechten" en "buurtbudgetten".¹ De nadruk ligt op het vinden van de beste manier om Amsterdammers en Amsterdamse initiatieven een plek te geven in de besluitvorming.¹ De benadering van burgerinitiatieven in Amsterdam is diep geworteld in de historische identiteit van de stad. Participatie wordt niet alleen als een beleidsinstrument gezien, maar als een fundamenteel aspect van het democratische karakter van de stad. De expliciete koppeling aan het aanpakken van lage opkomstcijfers bij verkiezingen duidt op een strategische noodzaak om legitimiteit en betrokkenheid te herstellen. Dit impliceert een beweging

Auteur: Ton Kunneman

naar een bestuursmodel waarin burgers een integraal onderdeel zijn van het bestuursproces, in plaats van slechts externe belanghebbenden. Het verlangen om "Amsterdamse initiatieven het beste een plek kunnen geven in besluitvorming" gaat verder dan louter consultatie; het suggereert een verschuiving naar co-bestuur, waarbij burgergestuurde acties directe invloed hebben op beleidsuitkomsten. Dit duidt op een volwassen begrip van participatie als middel om de democratie zelf te versterken.¹

3.2. Rotterdam: Nabijheid, Vertrouwen en Zelfbeheer

Rotterdam streeft naar de creatie van een "resultaatgerichte organisatie die veel dichter bij de Rotterdammer staat". Deze nabijheid wordt gezien als een middel om "het vertrouwen in overheid, bestuur en politiek te helpen verbeteren", met name gezien de lage opkomst bij de meest recente gemeenteraadsverkiezingen.

De mechanismen en focusgebieden omvatten serieuze aandacht voor de "menselijke maat" met daadkracht en creativiteit. De stad faciliteert "zelfbeheer van groen" door burgers, waarbij het potentieel voor kosteneffectiviteit en verbeterd beheer wordt benadrukt. Daarnaast zijn er maatregelen om zwerfafval te voorkomen, zoals ruimere openingstijden voor milieuparken en pop-up faciliteiten, wat impliciet burgerinitiatieven ter handhaving van een schone stad ondersteunt. De benadering van Rotterdam is pragmatisch en verbindt burgers nabijheid en vertrouwen direct aan tastbare resultaten, zoals verbeterde openbare ruimtes en verhoogde efficiëntie door zelfbeheer. De expliciete erkenning van lage opkomstcijfers als drijvende kracht achter nauwere burgerbetrokkenheid onderstreept een strategische reactie op een democratisch tekort. Het doel is om het bestuur responsiever en legitiemer te maken door middel van praktische samenwerking.

3.3. Den Haag: "Samen Doen" van Wijken tot Stad

Den Haag stelt expliciet: "We gaan het dus samen doen met de stad: met Hagenaars en Hagenezen... En dus ook niet alleen vanuit het stadhuis, maar juist en vooral vanuit wijken en buurten".² Het coalitieakkoord zelf erkent en bedankt burgers voor hun

input.

De mechanismen en focusgebieden omvatten een brede nadruk op "iedereen doet mee".² Het akkoord is mede gevormd door burgerinput, wat duidt op een fundamentele toewijding aan collaboratief bestuur. De focus ligt op een "betrouwbaar stadsbestuur dat keuzes durft te maken voor de toekomst" en het "op orde brengen van de basis". Hoewel de exacte term "burgerinitiatieven" niet expliciet wordt gevonden, duidt de consistente nadruk van Den Haag op "samen doen met de stad" en het prioriteren van actie "vanuit wijken en buurten" op een diep gewortelde filosofie van gedecentraliseerd, gemeenschapsgedreven bestuur. De directe opname van burgerinput in het coalitieakkoord zelf verheft burgerbetrokkenheid van een beleidsgebied tot een fundamenteel principe van de strategische richting van de stad.

3.4. Utrecht: Benutten van Buurtinitiatieven voor Maatschappelijke Opgaven

Utrecht benadrukt "samenwerking met (maatschappelijke) partners op het thema gezondheid" als een manier om grote hedendaagse uitdagingen aan te pakken. De stad opereert binnen het kader van een "participatiesamenleving" en noemt expliciet "buurtinitiatieven" als essentiële partners.

De mechanismen en focusgebieden omvatten "ongelijk investeren voor gelijke kansen" als leidend principe, met name in de "wijkenpak". Dit suggereert gerichte ondersteuning voor initiatieven in gebieden met een grotere sociale behoefte. Er is sprake van samenwerking met het "maatschappelijk middenveld" en het "bedrijfsleven". De focus ligt op het creëren van een "eerlijke, duurzame, groene en toekomstbestendige stad" door middel van deze partnerschappen. De strategie van Utrecht omvat het benutten van "buurtinitiatieven" als belangrijke partners binnen een breder "participatiesamenleving"-kader, met name om sociale ongelijkheid en klimaatuitdagingen aan te pakken. Het principe van "ongelijk investeren" duidt op een gerichte, op gelijkheid gerichte benadering van de ondersteuning van burgergestuurde inspanningen. Dit erkent dat niet alle gemeenschappen dezelfde capaciteit hebben voor zelforganisatie en daarom gedifferentieerde gemeentelijke ondersteuning vereisen.

3.5. Eindhoven: Verdieping van Invloed en Democratische Innovatie

Auteur: Ton Kunneman

Het coalitieakkoord van Eindhoven, "Samen morgen mooier maken", benadrukt dat de stad is gebouwd op "Brainportsamenwerking tussen de bedrijven, kennisinstellingen, de overheden en onze inwoners. We doen het hier samen".³ De stad streeft ernaar inwoners "meer directe invloed" te geven.

De mechanismen en focusgebieden zijn uitgebreid: het belonen van goede ideeën van inwoners via een jaarlijkse prijsvraag en het actief stimuleren van initiatieven voor vergroening, afvalvermindering (zoals "Adopteer een straat", "Troep Troopers", "roverstuinen"), "tiny forests", buurtmoestuinen en stadslandbouw. De stad faciliteert "bewonersinitiatieven" voor collectieve woonvormen (CPO-projecten, wooncoöperaties) en buurtgerichte deelmobiliteit. Het versterken van de positie van inwoners met "buurtbudgetten" en het faciliteren van buurtinitiatieven is gebaseerd op de overtuiging dat "niemand de omstandigheden, problemen én mogelijke oplossingen beter kent dan de inwoners zelf". Processen voor het organiseren van buurt evenementen worden vereenvoudigd. Er is een toezegging om ten minste één "burgerberaad" te organiseren gedurende de bestuursperiode om te experimenteren met nieuwe vormen van participatie en democratie, met de expliciete ambitie om ook "unusual suspects" een stem te geven. Er wordt intensief gedialogeed over "goede participatiekaders, best practices, afspraken en instrumenten". Co-creatie met inwoners en bedrijven vindt plaats voor de ontwikkeling van een "Sociale Brainport Agenda" en een toekomstperspectief voor gebieden zoals "De Hurk".

Eindhoven onderscheidt zich door een zeer uitgebreide en proactieve benadering van burgerinitiatieven, die verder gaat dan louter ondersteuning naar actieve facilitering, beloningssystemen en de institutionalisering van directe democratische instrumenten zoals het "burgerberaad" en de "wijkbegroting". De expliciete erkenning dat "niemand de omstandigheden... beter kent dan de inwoners zelf" duidt op een fundamentele verschuiving in het erkennen van expertise en een toewijding aan het versterken van diverse stemmen, inclusief die van "unusual suspects", voor een authentieke democratische vernieuwing en co-creatie in diverse beleidsdomeinen.

3.6. Almere: Collaboratieve en Buurtgerichte Groei

Het coalitieakkoord van Almere, "Bouwen aan een gezonde toekomst", spreekt ambities uit voor een gezonde leefomgeving waarin "zoveel mogelijk mensen prettig

samen kunnen leven en volwaardig mee kunnen doen".⁵ De stad streeft ernaar "de goede dingen voor de inwoners te doen" door samen te werken "met de raad en de stad".⁶

De mechanismen en focusgebieden omvatten de nadruk op het belang van de "directe omgeving" (wijk/buurt) voor het versterken van welzijn, opgroeien en ouder worden, zoals benadrukt door inwoners en organisaties.⁵ De gemeente streeft ernaar initiatieven te helpen "opschalen" zonder "eigenaarschap over te nemen".⁵ Er is een focus op "wijk- en buurtgericht (samen)werken", inclusief de inzet van "buurtconciërges".⁶ De stad staat open voor en faciliteert inwonersinitiatieven met betrekking tot het ontwerp en onderhoud van de openbare ruimte. Het gebruik van de "participatieladder" wordt geïntensiveerd en nieuwe mogelijkheden zoals "buurtbudget" en "buurtschouw" worden verkend. Er is een toewijding aan een "open en transparante houding" van het college, dat "benaderbaar, verbindend, faciliterend en daadkrachtig" moet zijn. De benadering van Almere kenmerkt zich door een sterke toewijding aan het faciliteren en opschalen van burgerinitiatieven zonder hun autonomie of "eigenaarschap" te ondermijnen. Dit duidt op een genuanceerd begrip van gemeentelijke ondersteuning als een facilitator in plaats van een controleur. De focus op samenwerking op buurtniveau en het gestructureerde gebruik van participatie-instrumenten zoals de "participatieladder" suggereren een methodische en evoluerende strategie voor het verankeren van burgerbetrokkenheid in het dagelijks bestuur.

3.7. Groningen: Versterking van de Band en Lokale Zeggenschap

De coalitie van Groningen streeft ernaar "de band tussen inwoners en de overheid te verbeteren" en benadrukt dat "samenwerken aan maatschappelijke vraagstukken essentieel is". De stad wil "regie" nemen op kernwaarden zoals welzijn, waardigheid en leefbaarheid.

De mechanismen en focusgebieden omvatten het geven van "zeggenschap van inwoners... meer ruimte" in "dorpen en wijken". De focus ligt op "sociale cohesie", "ontmoetingsplekken" en "sport in de openbare ruimte" als onderdeel van Spoor 3 voor "gelijke kansen". Het aanpakken van "groeierende ongelijkheid" en "bestaande schulden" door middel van maatregelen zoals een "pauzeknop" voor schulden, wat indirect de stabiliteit van de gemeenschap ondersteunt. Groningen koppelt burgerbetrokkenheid expliciet aan het versterken van de relatie tussen inwoners en

overheid, wat een strategische reactie is op mogelijke vertrouwensproblemen. De nadruk op het vergroten van de "zeggenschap van inwoners" op lokaal niveau (dorpen en wijken) duidt op een toewijding aan democratische decentralisatie. Dit erkent dat het versterken van lokale gemeenschappen cruciaal is voor het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen en het bevorderen van een gevoel van gedeeld eigenaarschap.

3.8. Tilburg: Beleid als Directe Reactie op Burgeroproepen

Het coalitieakkoord van Tilburg, "Meer voor elkaar", wordt gepresenteerd als een "vertaling van de oproep van de inwoners" voor een groener, duurzamer, socialer en inclusiever Tilburg.⁷ Het akkoord streeft naar "een gemeente waarin iedereen mee kan doen, meetelt, zichzelf kan zijn en ertoe doet".⁷

De mechanismen en focusgebieden omvatten dat de inhoud van het akkoord direct is afgeleid van burgerinput, wat duidt op een zeer responsief en bewoner-centraal beleidsproces.⁷ De focus ligt op de "inwoners en hoe beleid uitvoering wordt". De unieke formulering van het Tilburgse coalitieakkoord als een directe "vertaling van de oproep van inwoners" duidt op een diepgaande toewijding aan bewoner-centraal bestuur. Dit suggereert dat burgerbetrokkenheid niet slechts een onderdeel is van beleidsuitvoering, maar een fundamentele drijfveer van beleidsformulering zelf, waardoor de gemeente wordt gepositioneerd als een directe uitvoerder van collectieve burgeraspiraties.

3.9. Nijmegen: Pionier in Democratische Vernieuwing en Empowerment

Nijmegen streeft expliciet naar "democratische vernieuwing" en wil "namens onze inwoners werken op basis van vertrouwen, gelijkwaardigheid en nabijheid". Het akkoord zelf is "aangevuld met ideeën van Nijmeegse organisaties en het belangrijkste: zoveel mogelijk Nijmegenaren".

De mechanismen en focusgebieden omvatten de voortzetting en verbetering van "Stadsgesprekken" om de kwaliteit van de dialoog met de stad te vergroten. De ontwikkeling van "MijnWijkplan" stelt inwoners in staat om initiatieven te delen en

gemeentelijke plannen te beoordelen. Nijmegenaren krijgen het "Uitdaagrecht", waarmee zij gemeentelijke taken kunnen overnemen als zij deze beter kunnen uitvoeren, met de nadruk dat initiatieven "eigendom" van de inwoners blijven. De implementatie van een "Inwonersberaad", geselecteerd via loting, geeft advies over "relevante, urgente en afgebakende thema's", wat discussies op gelijke voet bevordert. Er is actieve ondersteuning voor inwonersinitiatieven op het gebied van vergroening, biodiversiteit en duurzame warmteoplossingen.⁸

De benadering van Nijmegen is een toonaangevend voorbeeld van "democratische vernieuwing", gekenmerkt door een strategische en veelzijdige integratie van geavanceerde participatiemechanismen. De expliciete toewijding aan het "Uitdaagrecht" en het "Inwonersberaad" toont een diepgaande bereidheid om macht te delegeren en co-bestuur te bevorderen, waardoor burgers niet alleen beleid kunnen beïnvloeden, maar ook direct publieke taken kunnen uitvoeren. De nadruk op "eigenaarschap" van initiatieven door burgers duidt op een volwassen begrip van empowerment, dat verder gaat dan louter consultatie naar echte gedeelde verantwoordelijkheid en besluitvorming.

3.10. Arnhem: Maatwerk en Buurtbudgetten

Arnhem streeft ernaar haar ambities "samen met inwoners" te realiseren door middel van een "aanpak op maat passend bij onze verschillende wijken".

De mechanismen en focusgebieden omvatten het "zoveel mogelijk faciliteren van burgerinitiatieven". Meer wijkbewoners krijgen de bevoegdheid om "mee te beslissen over de besteding van het bewonersbudget". Er is voortdurende ondersteuning voor inwoners met een aanzienlijke financiële toewijzing (€500.000 in de komende jaren) en een extra jaarlijkse €100.000 voor "ontmoeten en verbinden". De focus van Arnhem op "aanpak op maat" en de expliciete toewijzing van een "bewonersbudget" met medebeslissingsbevoegdheid duidt op een sterke toewijding aan gedecentraliseerde, gemeenschapsgedreven ontwikkeling. De specifieke financiering voor "ontmoeten en verbinden" suggereert een begrip dat het bevorderen van sociaal kapitaal en gemeenschaps cohesie een voorwaarde is voor succesvolle burgerinitiatieven. Dit gaat verder dan louter projectondersteuning en investeert in de fundamentele elementen van collectieve actie.

3.11. Haarlem: Structurele Empowerment en Democratische Evolutie

Haarlem streeft naar "goede samenwerking met inwoners van buurten en wijken" en moedigt burgers en ondernemers aan om "zelf met initiatieven te komen voor grote opgaven". De stad werkt actief aan het "versterken van de lokale democratie".

De mechanismen en focusgebieden omvatten het versterken van initiatieven die de leefbaarheid in Haarlemse wijken vergroten (bijvoorbeeld op het gebied van ontmoeten, vergroenen, verduurzamen, sporten en bewegen). Dit gebeurt door gebiedsgericht te werken, met zichtbaar aanwezige gebiedswethouders en -directeuren, en door gebruik te maken van het "leefbaarheids- en initiatievenbudget" en een "buurtbudget per wijk". Er wordt geëxperimenteerd met het "uitdaagrecht" voor bewezen succesvolle bewonersinitiatieven. Het participatiebeleid wordt vernieuwd om ideeën en belangen inclusief en in een vroeg stadium op te halen, waarbij rollen en kaders duidelijk worden gedefinieerd. Er wordt een "burgerberaad" ingesteld voor thema's die op stadsniveau spelen, waarvan ten minste één zal worden gerealiseerd, waarbij een gelote groep bewoners de gemeenteraad adviseert. "Wijkraden" worden, in overleg met bewoners, omgevormd tot "wijkplatforms" om betrokken Haarlemmers meer ruimte te geven.

Haarlem presenteert een zeer ontwikkelde en geïnstitutionaliseerde benadering van burgerbetrokkenheid, die expliciet wordt gekaderd binnen "democratische vernieuwing". De combinatie van financiële empowerment (diverse budgetten), structurele empowerment (uitdaagrecht) en deliberatieve democratie (burgerberaad) toont een uitgebreide strategie om de invloed van burgers te verdiepen. De transformatie van formele "wijkraden" naar flexibele "wijkplatforms" duidt op een adaptief bestuursmodel dat prioriteit geeft aan burgergestuurde netwerken en directe betrokkenheid boven traditionele representatieve structuren.

3.12. Amersfoort: Een Paradigmaverschuiving naar Burgerco-creatie

Amersfoort kondigt een fundamentele verschuiving aan: "De tijd dat de gemeentelijke overheid alles beter wist, is voorbij".⁹ De coalitie streeft ernaar "samen met bewoners, partners en organisaties" te werken.¹⁰

De mechanismen en focusgebieden omvatten het waarderen en benutten van de "kennis en kunde van de inwoners".⁹ Er wordt "ruimte gegeven aan initiatieven van inwoners, ondersteuning geboden en aangemoedigd".⁹ "Plannen worden niet alleen voor inwoners gemaakt, maar nadrukkelijk *met* inwoners".⁹ "Stadsgesprekken" worden voortgezet om de dialoog te onderhouden en inzichten te verzamelen.¹⁰ Inwoners worden aangemoedigd om "experimenten" voor te stellen in bestaande wijken (bijvoorbeeld tijdelijk meer groen, terrassen), waarvoor middelen worden vrijgemaakt. Er is expliciet sprake van "co-creatie" met een "burgerinitiatief" voor het behoud van Park Schothorst. Nieuwe vormen van samenwerking die de lokale democratie aanvullen, zoals een gelote "burgerraad", worden verwelkomd als een "structureel onderdeel van de participatieaanpak". De stad staat open voor "uitdagingen" en onderzoekt elk initiatief, met het "right to challenge" als voorbeeld. Gezamenlijk groenbeheer met inwoners wordt gestimuleerd en hun vergroeningsinitiatieven worden ondersteund. Buurtenergiewaakpakken en wijkuitvoeringsplannen worden "samen met bewoners" ontwikkeld.

Het coalitieakkoord van Amersfoort formuleert een diepgaande filosofische verschuiving in het bestuur, waarbij het einde van een top-down benadering wordt verklaard en burgers expliciet worden omarmd als co-creators en bronnen van expertise. De toewijding aan het institutionaliseren van de "gelote burgerraad" en het "uitdaagrecht" als "structurele" elementen, naast directe "co-creatie"-projecten en ondersteuning voor "experimenten", toont een uitgebreide en diep gewortelde strategie voor democratische vernieuwing. Dit streeft naar een werkelijk gedeeld bestuursmodel waarin burgers de bevoegdheid krijgen om hun stad te leiden en vorm te geven.

3.13. Breda: Herstel van Vertrouwen door Collaboratieve Actie

Breda's "Bestuursakkoord 2022-2026: Dichtbij doen, samen sterk vooruit" benadrukt dat de coalitie gelooft dat "iedereen het beste voor heeft met de stad" en roept op tot collectieve inspanning, stellende: "we gaan die uitdaging aan samen met en voor onze inwoners". Een belangrijk doel is het "herstel van vertrouwen in de overheid" vanwege

de afnemende opkomst bij verkiezingen.

De mechanismen en focusgebieden omvatten intensievere samenwerking met inwoners, ondernemers en instellingen. Er is sprake van "co-creatie" in de gefaseerde ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen. Ondersteuning wordt geboden aan "bewonersinitiatieven" voor het vergroenen van privébezit, het faciliteren van speeltoestellen en energiecoöperaties voor wijkenergieplannen. Er is een financiële toewijzing voor "Participatie" in de begroting. Meer mogelijkheden voor "publieke participatie in besluitvorming" maken deel uit van de democratische vernieuwing. Inwoners worden betrokken bij discussies over de implementatie van gereguleerd betaald parkeren en het ontwerpen van veilige straten, met name nabij scholen.

Breda koppelt burgerbetrokkenheid expliciet aan het cruciale doel van "herstel van vertrouwen in de overheid" en het aanpakken van lage opkomstcijfers, wat een strategische reactie is op een waargenomen democratische legitimiteitscrisis. De praktische toepassing van "co-creatie" in specifieke ontwikkelingsprojecten en ondersteuning voor "bewonersinitiatieven" op gebieden als vergroening en energie toont een resultaatgerichte benadering van burgerbetrokkenheid. Het doel is om gemeenschapsinspanningen te benutten voor tastbare stedelijke verbeteringen en gedeelde verantwoordelijkheid.

3.14. Apeldoorn: Omarming van Initiatieven en Nabij Bestuur

Apeldoorn, als de 14e grootste stad van Nederland, heeft in haar coalitieakkoord 2022-2026, getiteld "Handen uit de mouwen en aan de slag!", een duidelijke focus op burgerbetrokkenheid. De coalitie, bestaande uit VVD, Lokaal Apeldoorn, GroenLinks, SGP en SP, streeft ernaar de relatie tussen inwoner en overheid te versterken.¹

De mechanismen en focusgebieden omvatten een streven naar een "betrouwbare, aanspreekbare en betrokken overheid".¹ De gemeente omarmt expliciet "initiatieven uit de samenleving" en heeft aandacht voor ieders positie en achtergrond.¹ Er wordt benadrukt dat er geluisterd wordt naar inwoners en dat zij waar mogelijk betrokken worden, met duidelijke verwachtingen over en weer.¹ Voor veel onderwerpen wil de gemeente "dichtbij de (leefwereld van de) inwoner" zijn, wat wordt gerealiseerd via een buurtgerichte of gebiedsgerichte aanpak.¹ "Inwonerparticipatie" is zelfs een specifiek portefeuilleonderwerp voor een wethouder.¹

Apeldoorn profileert zich ook als een "Regenbooggemeente" en vervult een voorbeeldfunctie als aanjager van inclusie. Het coalitieakkoord benoemt gelijkwaardigheid als een belangrijk onderdeel van 'Brede Welvaart', met het motto "Iedereen doet mee en iedereen doet ertoe".⁸ Activiteiten worden samen met diverse partners georganiseerd op basis van de richtlijnen 'mensenrechten', 'normen & waarden' en 'iedereen kan meedoen'.⁸ De stad zet in op een sterke sociale basis en preventie, waarbij inwoners worden gewezen op beschikbare mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving.¹ De coalitie is zich ervan bewust dat de samenleving en onderlinge betrokkenheid onder druk zijn komen te staan door COVID.¹ De benadering van Apeldoorn kenmerkt zich door een algemene omarming van burgerinitiatieven en een sterke focus op nabijheid en inclusie, hoewel specifieke formele instrumenten zoals het 'Uitdaagrecht' of 'Burgerberaad' niet expliciet worden genoemd in de beschikbare fragmenten.¹

4. Vergelijkende Analyse en Belangrijkste Bevindingen

Deze sectie synthetiseert de bevindingen uit de individuele stadsanalyses, waarbij gemeenschappelijke trends, variaties en diepere implicaties met betrekking tot burgerinitiatieven in het Nederlandse stedelijke bestuur worden geïdentificeerd.

4.1. Gemeenschappelijke Thema's in Burgerbetrokkenheid

Een terugkerend motief in de akkoorden van veel steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Groningen, Amersfoort, Breda) is de expliciete koppeling van burgerbetrokkenheid aan het aanpakken van lage opkomstcijfers bij verkiezingen en het herstellen van het vertrouwen in de overheid. Deze consistente motivatie duidt erop dat burgerbetrokkenheid niet langer alleen gericht is op het verbeteren van beleidsuitkomsten, maar fundamenteel op het versterken van het democratische contract tussen burgers en hun lokale overheden. Het is een strategische reactie op een waargenomen legitimiteitscrisis, waarbij steden door directe betrokkenheid governance relevanter en verantwoordelijker willen maken, en zo het publieke vertrouwen in democratische instituties willen herstellen.

Een sterke nadruk op initiatieven, budgetten en maatwerkbenaderingen op "wijk-" of "buurt-" niveau is duidelijk aanwezig (Amsterdam, Eindhoven, Almere, Groningen, Arnhem, Haarlem, Amersfoort, Apeldoorn). De verschuiving naar hyperlokale betrokkenheid wijst op de erkenning dat complexe stedelijke uitdagingen vaak het best op buurniveau kunnen worden aangepakt, door gebruik te maken van lokale kennis en een gevoel van collectief eigenaarschap te bevorderen. Dit impliceert een decentralisatie van zowel verantwoordelijkheid als middelen, weg van een uniforme, top-down benadering. De consistente vermelding van wijkbudgetten, buurtinitiatieven en maatwerkbenaderingen toont aan dat steden verder kijken dan stadsbrede beleidslijnen en de unieke context en behoeften van verschillende wijken erkennen. Dit betekent dat lokale gemeenschappen unieke inzichten en capaciteiten voor probleemoplossing bezitten die centrale overheden niet kunnen repliceren. De delegatie van budgetten versterkt dit, waardoor abstracte participatie wordt omgezet in tastbare lokale controle.

Burgerinitiatieven worden vaak gericht op concrete stedelijke uitdagingen zoals vergroening, duurzaamheid, energietransitie, huisvesting, sociale cohesie en leefbaarheid (Amsterdam, Rotterdam, Eindhoven, Almere, Groningen, Nijmegen, Haarlem, Amersfoort, Breda). Dit demonstreert dat burgerbetrokkenheid niet alleen een symbolisch gebaar is, maar een praktische strategie om specifieke beleidsdoelstellingen te bereiken. Het benadrukt de instrumentele waarde van burgerinitiatieven bij het co-producen van publieke goederen en diensten, waarbij de energie en expertise van de gemeenschap worden benut om complexe, multi-stakeholder vraagstukken aan te pakken. Wanneer steden burgerinitiatieven direct koppelen aan beleidsgebieden zoals vergroening, energietransitie of huisvesting, toont dit een pragmatische toepassing van burgerkracht. Het gaat hier niet om vage "participatie", maar om het benutten van burgerenergie en lokale kennis om concrete, meetbare verbeteringen op specifieke domeinen te realiseren. Dit suggereert dat steden burgerinitiatieven beschouwen als waardevolle partners bij de uitvoering van strategische stedelijke ontwikkelingsplannen.

4.2. Variaties in Benadering en Specifieke Mechanismen

Hoewel alle steden burgerbetrokkenheid tonen, is er een spectrum van engagement, variërend van algemene oproepen tot samenwerking tot sterk geformaliseerde mechanismen. Steden zoals Den Haag en Tilburg hanteren een bredere taal die de nadruk legt op "samen doen met de stad" en het reageren op "oproepen van

inwoners", zonder altijd specifieke formele mechanismen te detailleren. Amsterdam en Almere vermelden expliciet "beleidskader participatie" en het intensiveren van de "participatieladder", wat duidt op gestructureerde benaderingen. Nijmegen, Haarlem en Amersfoort onderscheiden zich met expliciete toezeggingen aan het "Uitdaagrecht" en "Burgerberaad". Eindhoven committeert zich ook aan een "burgerberaad". Deze mechanismen vertegenwoordigen een diepere delegatie van macht en een toewijding aan deliberatieve democratie. De adoptie van geavanceerde mechanismen zoals het "Uitdaagrecht" en "Burgerberaad" door sommige steden duidt op een progressievere en experimentele houding ten opzichte van democratische vernieuwing. Dit suggereert een bereidheid om traditionele machtsdynamieken fundamenteel te heroverwegen en burgers directe beslissings- of uitvoeringsbevoegdheid te geven, voorbij louter adviserende rollen. Het "Uitdaagrecht" en het "Burgerberaad" zijn geen kleine aanpassingen aan bestaande participatiemodellen; zij vertegenwoordigen aanzienlijke verschuivingen in macht. Het "Uitdaagrecht" stelt burgers in staat om gemeentelijke taken direct over te nemen, wat de traditionele rol van de overheid als enige dienstverlener uitdaagt. Het "Burgerberaad", door een willekeurig geselecteerde groep te gebruiken, streeft naar representatievere en deliberatievere besluitvorming, waarbij traditionele politieke structuren worden omzeild. De opname ervan in coalitieakkoorden duidt op een weloverwogen, strategische stap naar directere en meer radicale vormen van democratische vernieuwing, wat suggereert dat deze steden vooroplopen in het verkennen van nieuwe bestuursmodellen.

De term "burgerinitiatieven" is niet universeel expliciet. Vaker voorkomende termen zijn "inwonersinitiatieven", "bewonersinitiatieven", "burgerparticipatie", "samenwerken met burgers/de stad", en "democratische vernieuwing". De variatie in terminologie, hoewel ogenschijnlijk gering, weerspiegelt verschillende conceptualisaties van de handelingsvrijheid van burgers. Termen als "inwonersinitiatieven" benadrukken de spontane, bottom-up aard van burgeractie, terwijl "burgerparticipatie" vaak een gestructureerder, door de overheid geïnitieerd proces impliceert. Het expliciete gebruik van "democratische vernieuwing" duidt op een systemische, in plaats van slechts programmatische, intentie om het bestuur te hervormen. De keuze van specifieke termen is indicatief voor de onderliggende filosofie. "Inwonersinitiatieven" (bijv. Eindhoven, Nijmegen, Apeldoorn) suggereert een focus op het versterken van reeds bestaande of opkomende burgergestuurde acties. "Burgerparticipatie" (bijv. Amersfoort, Haarlem) impliceert vaak een kader voor burgers om zich te engageren met door de overheid geleide processen. Wanneer "democratische vernieuwing" (bijv. Nijmegen, Haarlem, Amersfoort) expliciet wordt genoemd, wijst dit op een diepere, meer systemische ambitie om de aard van de lokale democratie te transformeren,

verder dan specifieke projecten naar fundamentele veranderingen in bestuursstructuren en relaties.

4.3. Opkomende Thema's en Bredere Implicaties

Er is een duidelijke trend weg van louter het consulteren van burgers naar het actief betrekken van hen bij co-creatie en zelfs mede-eigenaarschap van publieke taken en ruimtes. Dit blijkt uit de nadruk op "zelfbeheer", "buurtbudgetten" en het "uitdaagrecht". Deze evolutie duidt op een fundamentele herdefiniëring van de relatie tussen staat en burger, van een dienstverlener/ontvanger-model naar een partnerschapsmodel. Het impliceert de erkenning dat burgers niet alleen passieve begunstigen zijn, maar actieve actoren die kunnen bijdragen aan het creëren van publieke waarde. De progressie van "inspraak" naar "co-creatie" en "mede-eigenaarschap" (bijv. "zelfbeheer", "uitdaagrecht") vertegenwoordigt een aanzienlijke machtsverschuiving. Het erkent dat burgers niet alleen bronnen van feedback zijn, maar actieve partners bij het ontwerpen, leveren en beheren van openbare diensten en ruimtes. Dit impliceert een dieper vertrouwen in de capaciteit van burgers en een overtuiging dat gedeelde verantwoordelijkheid leidt tot effectievere en duurzamere resultaten.

De toewijzing van specifieke budgetten voor "ontmoeten en verbinden" (Arnhem) of voor het ondersteunen van initiatieven (Eindhoven, Haarlem, Breda, Amersfoort) duidt op een strategische investering in het bevorderen van sociaal kapitaal en gemeenschapsveerkracht als basis voor effectieve burgerbetrokkenheid. Dit suggereert dat steden begrijpen dat succesvolle burgerinitiatieven niet spontaan ontstaan, maar een faciliterende omgeving vereisen, inclusief middelen voor gemeenschapsopbouw en netwerkontwikkeling. Het is een erkenning dat investeren in de "zachte infrastructuur" van sociale verbindingen even cruciaal is als investeren in fysieke infrastructuur. Het toewijzen van fondsen specifiek voor "ontmoeten en verbinden" of voor "ondersteuning van initiatieven" (bijv. Arnhems jaarlijkse €100.000, Eindhovens beloningssysteem, Haarlems budgetten) gaat verder dan projectspecifieke financiering. Het impliceert een strategisch begrip dat het bevorderen van sociaal kapitaal, gemeenschapsnetwerken en de algemene capaciteit voor collectieve actie een voorwaarde is voor succesvolle burgerinitiatieven. Dit suggereert een langetermijnvisie waarbij de gemeente investeert in de onderliggende voorwaarden voor een levendige participatiesamenleving.

De consistente vermelding van lage opkomstcijfers en de noodzaak om vertrouwen te herstellen als motivaties voor burgerbetrokkenheid wijst op een bredere zorg over democratische legitimiteit. Burgerinitiatieven worden gezien als een vitaal instrument om de kloof tussen burgers en overheid te overbruggen. Dit benadrukt een proactieve houding van lokale overheden om een systemische uitdaging voor de democratische gezondheid aan te pakken. Het impliceert dat burgerinitiatieven niet alleen gericht zijn op lokale verbeteringen, maar deel uitmaken van een grotere strategie om de lokale democratie te revitaliseren en de voortdurende relevantie en responsiviteit ervan in een veranderend politiek landschap te waarborgen. De expliciete koppeling tussen burgerbetrokkenheid en "lage opkomst bij verkiezingen" of "herstel van vertrouwen" (bijv. Amsterdam, Rotterdam, Breda) suggereert dat steden worstelen met een fundamentele uitdaging voor hun democratische legitimiteit. Door burgerinitiatieven te omarmen, proberen zij lokaal bestuur toegankelijker, transparanter en responsiever te maken, waardoor burgers opnieuw worden betrokken en de fundamenten van de lokale democratie worden versterkt. Dit is een strategische noodzaak voor de gezondheid van het politieke systeem op lange termijn.

Tabel 1: Overzicht van Mechanismen voor Burgerbetrokkenheid per Stad

Stad	Initiatieven	Participatievormen	Samenwerking & Vernieuwing
Amsterdam	☐ Inwonersinitiatieven ☒ Buurtbudget	☒ Burgerparticipatie	☒ Samenwerken met inwoners
Rotterdam	☒ Zelfbeheer groen	☒	☒ Samenwerken met inwoners
Den Haag	☐ Inwonersinput	☒	☒ Samenwerken met inwoners
Utrecht	☒ Buurtinitiatieven	☒ Burgerparticipatie	☒ Samenwerken met inwoners
Eindhoven	☒ Burgerinitiatieven ☒ Buurtbudget	☒ Co-creatie ☒ Burgerberaad	☒ Democratische vernieuwing
Almere	☒ Buurtbudget	☒ Burgerparticipatie	☒ Samenwerken met inwoners
Groningen	☐ Inwonersinitiatieven	☒	☒ Democratische vernieuwing
Tilburg	☐ Oproep van inwoners	☒	☒ Samenwerken met inwoners
Nijmegen	☒ Inwonersinitiatieven	☒ Co-creatie ☒ Uitdaagrecht ☒ Burgerberaad	☒ Democratische vernieuwing
Arnhem	☒ Burgerinitiatieven ☒ Buurtbudget	☒ Burgerparticipatie	☒ Samenwerken met inwoners
Haarlem	☒ Burgerinitiatieven ☒ Buurtbudget	☒ Uitdaagrecht ☒ Burgerberaad	☒ Democratische vernieuwing
Amersfoort	☒ Alle mechanismen	☒ Alle mechanismen	☒ Alle mechanismen
Breda	☐ Inwonersinitiatieven	☒ Burgerparticipatie ☒ Co-creatie	☒ Democratische vernieuwing
Apeldoorn	☐ Inwonersinitiatieven	☒ Burgerparticipatie	☒ Samenwerken met inwoners

Symbolen:

- ☒ = Term expliciet genoemd in beleidsdocumenten
- ☐ = Term niet expliciet genoemd, maar gerelateerd concept aanwezig
- ☒ = Term niet aanwezig of niet teruggevonden in beschikbare documenten

Categorieën:

- Initiatieven: Burgerinitiatieven, Inwoners-/Bewonersinitiatieven, Buurt-/Wijkbudget
- Participatievormen: Burgerparticipatie, Co-creatie, Uitdaagrecht, Burgerberaad
- Samenwerking & Vernieuwing: Democratisch vernieuwing, Algemeen samenwerken met inwoners.

5. Conclusies

De analyse van de coalitie- en bestuursakkoorden van de 14 grootste Nederlandse steden onthult een breed en diepgaand engagement met burgerbetrokkenheid, zij het met variaties in terminologie en implementatie. Hoewel de specifieke term "burgerinitiatieven" niet in elk akkoord expliciet wordt gebruikt, is de onderliggende filosofie van het betrekken van burgers bij het bestuur en de ontwikkeling van de stad alomtegenwoordig. Dit blijkt uit de frequente vermelding van concepten als "inwonersinitiatieven", "bewonersinitiatieven", "burgerparticipatie", "co-creatie met burgers", "samenwerken met burgers/de stad", en "democratische vernieuwing".

Een centrale drijfveer voor deze focus op burgerbetrokkenheid is het expliciete streven naar het herstel van vertrouwen in de overheid en het aanpakken van lage opkomstcijfers bij verkiezingen. Steden erkennen dat actieve participatie essentieel is voor de legitimiteit en veerkracht van het lokale bestuur. Dit gaat verder dan louter beleidsuitvoering; het is een strategische reactie op een waargenomen democratisch tekort, waarbij burgerbetrokkenheid wordt ingezet als middel om de band tussen burgers en overheid te versterken.

De trend naar decentralisatie is duidelijk zichtbaar, met een sterke nadruk op wijk- en buurtniveau. Veel steden zetten in op buurtbudgetten en maatwerkbenaderingen, wat de erkenning weerspiegelt dat lokale gemeenschappen unieke kennis en capaciteiten bezitten voor het oplossen van problemen. Dit leidt tot een verschuiving van uniforme, top-down beleidsvoering naar een meer responsieve, contextspecifieke aanpak.

De inzet van burgerinitiatieven is niet alleen symbolisch; het is gericht op concrete stedelijke opgaven. Burgers worden betrokken bij uitdagingen zoals vergroening, duurzaamheid, energietransitie en het verbeteren van de leefbaarheid. Dit onderstreept de instrumentele waarde van burgerbetrokkenheid bij het co-producen van publieke goederen en diensten, waarbij de energie en expertise van de gemeenschap worden benut om complexe vraagstukken aan te pakken.

Sommige steden, zoals Nijmegen, Haarlem en Amersfoort, lopen voorop in democratische vernieuwing door geavanceerde mechanismen zoals het "Uitdaagrecht" en "Burgerberaden" te omarmen. Deze initiatieven vertegenwoordigen een diepere delegatie van macht en een toewijding aan deliberatieve democratie, waarbij burgers niet alleen adviseren, maar ook direct invloed uitoefenen op besluitvorming en zelfs taken van de gemeente kunnen overnemen. Dit duidt op een

fundamentele heroverweging van traditionele machtsdynamieken en een bereidheid om te experimenteren met nieuwe vormen van governance.

De variatie in terminologie en de diepgang van de betrokkenheid weerspiegelen verschillende conceptualisaties van burgerhandelingsvrijheid. Van algemene samenwerking tot expliciete co-creatie en mede-eigenaarschap, de trend is duidelijk: burgers worden steeds meer erkend als actieve actoren die bijdragen aan publieke waardecreatie. De investering in "zachte infrastructuur" zoals budgetten voor "ontmoeten en verbinden" toont aan dat steden een enabling environment willen creëren voor succesvolle burgerinitiatieven, waarbij sociaal kapitaal en gemeenschapsveerkracht als cruciale fundamenteen worden gezien.

Al met al toont het onderzoek aan dat de 14 grootste Nederlandse steden proactief de rol van burgers in het lokale bestuur herdefiniëren. Ze bewegen van een traditioneel model van dienstverlening naar een model van partnerschap en co-creatie, met als doel een robuustere, responsievere en legitiemere lokale democratie te realiseren.

Geciteerd werk

1. Handen uit de mouwen en aan de slag!, geopend op augustus 5, 2025, <https://secf35888740c1cd4.jimcontent.com/download/version/1650708902/module/9910153269/name/Coalitieakkoord%20Apeldoorn%202022%20-%202026%20%281%29.pdf>
2. Coalitieakkoord Amersfoort 2022-2026 - Gemeente Amersfoort, geopend op augustus 5, 2025, <https://financien.amersfoort.nl/assets/docs/Coalitieakkoord%20Amersfoort%202022-2026.pdf>
3. SOCIALE VEERKRACHT VAN ALMEERDERS | Platform31, geopend op augustus 5, 2025, <https://www.platform31.nl/wp-content/uploads/2024/02/Adviesrapport-Sociale-veerkracht-van-Almeerdere.pdf>
4. en leefbare stad. Coalitieakkoord 2022-2026 PvdA, GroenLinks ..., geopend op augustus 5, 2025, <https://gemeentebestuur.haarlem.nl/Vergaderingen/Raad/2022/30-juni/19:30/Coalitieakkoord-2022-2026-Actie-Aan-de-slag-voor-een-sociale-groene-en-leefbare-stad.pdf>
5. D66 Nijmegen — Coalitieakkoord 2022-2026, geopend op augustus 5, 2025, <https://d66.nl/nijmegen/coalitieakkoord/>
6. Bestuursakkoord 2022-2026: Samen morgen mooier maken ..., geopend op augustus 5, 2025, <https://www.eindhoven.nl/bestuur-en-beleid/bestuur/bestuursakkoord-2022-2026-samen-morgen-mooier-maken>
7. COALITIEAKKOORD ACTIEPROGRAMMA WESTLAND 2022 – 2026, geopend op

augustus 5, 2025,

https://www.gemeentewestland.nl/fileadmin/Gemeente_Westland/site_assets/College/coalitieprogramma-westland-2022-2026-aan-de-slag-voor-westland.pdf

8. Brede Welvaart en gelijkwaardigheid in Regenbooggemeente Apeldoorn: “Iedereen doet mee en iedereen doet er toe.” - Samen1, geopend op augustus 5, 2025,
<https://samen1.nl/regio/56811/brede-welvaart-en-gelijkwaardigheid-in-regenbooggemeente-apeldoorn-iedereen-doet-mee-en-iedereen-doet-er-toe/>
9. Bestuursakkoord Eindhoven 2022-2026 GroenLinks - CDA, geopend op augustus 5, 2025,
<https://eindhoven.groenlinks.nl/sites/groenlinks/files/2022-06/Bestuursakkoord%202022.pdf>
10. Den Haag, Stad van Kansen en Ambities - Kansenvoorwest2.nl, geopend op augustus 5, 2025,
<https://www.kansenvoorwest2.nl/files/ris299794-coalitieakkoord-2018-2022.pdf>
11. Verkiezingsprogramma 2022-2026 - Amersfoort2014, geopend op augustus 5, 2025,
https://amersfoort2014.nl/images/Documenten/verkiezingsprogramma_2022-2026.pdf